

SON GÖRÜŞ OLMAYAYDI...

Hamlet İsxanlı

Əvvəli jurnalın 412-ci (dekabr 2021-ci il) nömrəsində

“Qoy bir qədər də öz istədikləri kimi yaşasınlar”

Ailə sözüne hər ikimiz geniş mənə verirdik. Hələ sənin doğulduğun evdə anan və qardaşınla birgə yaşayarkən, yer darlığına baxmayaraq, mənim ali təhsil almağa gələn qardaşlarım da bizdə yaşadı. Sonralar da, qardaşlarım və hətta bəzi digər yaxın qohumlarım öz evimizdə və ya kirayədə olduğumuz evdə bizimlə yaşadılar. Sən bir dəfə də olsun çətinlik barədə söhbət açmadın, şikayət etmədin, əksinə, qardaşlarım və digər yaxınlarımın bizimlə bərabər yaşamasını çox təbii qəbul etdin, onların qayğısına qaldın, onlara ana, bacı, sirdaş oldun və qarşılığını layiqincə aldın. Onları sevdin, onlar da səni sevdilər. Mənim xəbərim olmadan onların problemlərini həll edir, ciblərinə xərclik qoyur, həyatlarını qurmağa kömək edirdin. Bəzən mən nəşə narazılıq bildirəndə (məsələn, “az oxuyurlar”, “yaxşı oxumurlar”,...), sən onları müdafiə edirdin: “Niyə elə düşündürsən ki, hamı alim olmalıdır?! Kömək edək, oxu deyək, amma, sıxışdırmayaq, qoy bir qədər də öz istədikləri kimi yaşasınlar”. Onlar bir fikrə düşəndə, bir arzuları olanda birinci mənimlə deyil, səninlə məsləhətləşmişlər. Bunların çoxunu mən sonralar bildim. Bu məsələdə sənə bənzər ikinci insanla rastlaşmadım, sənə oxşar ailə xanımı olmaq, yəqin ki, çox az qadına nəsib olur...

“Bir az qəmlənmək və dəmlənmək üçün”

Evdə ən çox sevdiyimiz məşğələlərdən biri çalib-oxumaq idi. Sən piano arxasına keçir, bir qədər çalır, sonra məndən soruşurdun: “nə çalım, nə istəyirsən?” Mənim sifarişlərim çox rəngarəng

olurdu, ağıma gələn, yaddaşıma yazılan, ürəyimə yatan mahnuların adını çəkirdim. Get-gedə mahnı repertuarımızı sistemə saldıq. "bir az çəmlənmək üçün" adı ilə sevdiyimiz lirik, həzin mahnuları yada salır, çalıb-oxuyurduq. Sonra "Bir az dəmlənmək üçün" adı altında birləşdirdiyimiz oynaq, şən mahnı və oyun havalarına keçirdik. "Süleymani" oyun havasını sən kimi gözəl, çoxqun tərzdə çalan görməmişəm.

Mən heç bir musiqi təhsili almamışdım, amma, geniş spektrdə Azərbaycan musiqisini də, klassik musiqini də sevmişəm. Musiqi tarixindən xəbərim vardı. Səninlə birləşəndən sonra isə musiqini, onun müxtəlif janrlarını, incəliklərini daha yaxşı başa düşməyə başladım. Köhnə Azərbaycan mahnularını yaxşı bilirdim, səninlə birlikdə hansısa mahnı yada salmaq, zümzümə etmək, oxumaq mənə həzz verirdi. Lakin, klassik musiqidə, həmçinin, rus və qərb dünyası mahnı və romanslarını yada salmaqda sən yarımdan yel olub keçə bilməzdim.

Mən mahnının melodiyasını düzgün oxumayanda bağışlamırdın, necə düzgün oxumaq lazım gəldiyini deyir, oxuyub təkrar edirdin. Bəzən mənə elə gəlirdi ki, xırdaçılıq edirsən, mən çoxnuşam, oxuyuram, sən isə ortada kəsib elə yox, belə lazımdır deyirsən. Amma, xeyri yoxdu, bu məsələdə qəti güzəştə getmirdin. Mən məcburən sənə tabe olur, dediyin kimi oxumağa çalışırdım. Amma, mən də az aşın duzu deyildim. Tək musiqini deyil, sözləri də təhrif və təftiş edirdim, tək-tək hallarda bilmədiyim üçün, amma, əsasən bilə-bilə.

Mən "Ay laçın" xalq mahnısının

*Bir dəstə gül olaydım
Asılaydım yaxannan*

beytini qəsdən təhrif edir və onu digər uydurma beytə yapışdırıb oxuyurdum:

*Dağlara düşdü duman
Yoxmu dərdimə dərman?
Bir dəstə qız olaydı
Asılaydı yaxannan.*

Üstəlik, Fikrət Əmirov'un çox sevdiyimiz "Sevdiyim yarıdır mənim" romansını da bənzər ideya ilə təftiş edirdim:

*Sevdiyim yarıdır mənim
Hərətini vardır mənim
Bir dəstə qız olaydı
Evimizə dolaydı.*

*Yarım oynadı, güldü
Xumar gözlər süzüldü
Dedim hər yan qız olsun
Qızlar səf-səf düzüldü.*

Sən, "aləmi qarışdırdın" deyə qəhqəhə çəkirdin. Və bu barədə dost-taşıqlara gülə-gülə danışırıdın: "Hamlet bu sözləri o qədər oxudu ki, bir dəstə qız səf-səf düzüldü, evimizə doldu və onun yaxasından asıldı".

"Get, işinlə məşğul ol"

Yaradıcı həyat keçirməm üçün ideal şərait yaratmışdın. Sən məni ev və məişətlə bağlı bir çox qayğılardan azad etmişdin. Mənə o qədər azadlıq, o qədər sərbəstlik vermişdin ki, bəzən mən mətbəxə gəlib "sənə kömək edimmi?" deyəndə, məni ciddi qəbul etmir, "get, işinlə məşğul ol, mənə mane olma" deyirdin. Bu yerdə kiçik bir hadisə yadıma düşdü. Adətən, xarıcdan və ya Sovet

respublikalarından gələn alim və mütəxəssisləri evimizə dəvət edirdik, bəzi hallarda gec olduğuna görə onlar bizdə gecələyirdilər. Lomonosov Moskva Universitetindən gəlmiş tanınmış riyaziyyatçı professor Yevqeniy Alekseyeviç Qorinlə riyaziyyat və riyaziyyatətrafi, ədəbiyyat, tarix və musiqi kimi mövzularda xoş söhbətdən və sənin pianoda improvizasiyalarından və əlbəttə, yaxşı yemək-icməkdən sonra ona bizdə qal dedik və o, məmnuniyyətlə qaldı. Sən söhbət edə-ədə boşqabları yumaq istədin. Qorin həmən yerindən sıçradı və "mən yuyacam" deyə səndən kənara çəkilməni xahiş etdi. Sən təəccüb içində etiraz etsən də, Qorin aman vermədi, yarı-zarafatla, yarı-ciddi şəkildə "пусть рука ангела останется чистой" ("qoy mələyin əli təmiz qalsın") dedi. Və söhbət edə-ədə Qorin qabları yudu. Səhəri gün "niyə Qorinə qab yumağa imkan verdin?" sualıma "Qorin qab yumaq istəyini o qədər içdən, ürəkdən bildirdi ki, yox demək onun səmimi istəyinə qarşı çıxmaq kimi göründü mənə" deyə cavab verdin. "Bəs mən mətbəxdə sənə kömək etmək istəyəndə yox deyirsən" deyə ona baxanda cavabı belə oldu: "sənin içindən gəlmiş o istək, sadəcə, birdən-birə yadına kömək etmək düşür, mən də deyirəm get sənə daha maraqlı görünən işlə məşğul ol".

Uşaq olasan, belə düşünəsən

Uşaqların düzgün tərbiyə və savad almasını valideyn kimi əsas vəzifə saydıq və bu vəzifəni tam ahəng içində, birlikdə daşdıq. Onların xarakterini doğru, dürüst olmaq, yalan danışmamaq, bir-birinə qayğı ilə yanaşmaq, zəhmət çəkmək kimi keyfiyyətlər üzərində yoğurmağa çalışdıq. Düşündürəm ki, qızlarımızı ləyaqətli, insani dəyərlərə həssas və həyati bacarıqlara malik şəxslər kimi yetişdirə bildik. Sənə "anacan", mənə "atacan" dedilər. Qızlarımızın bilik və zövqlərini qidalandırmaq üçün məktəbə getməmişdən xeyli əvvəl onları kitab oxumağa alışdırdıq, onlarda riyaziyyat, təbiət elmləri, rəsm və musiqiyə maraq oyandırdıq, onların dünya görüşünü formalaşdırmağa çalışdıq. Qızlar Azərbaycan, rus və dünya ədəbiyyatını oxudular, rus və Azərbaycan türkcəsində oxuyub danışdılar, üstəlik, ingilis dilini ciddi öyrənməyə girişdilər. Qızlar mənimlə ancaq Azərbaycan türkcəsində danışdılar, səninlə ünsiyyətdə isə həm öz dilimizdən, həm ruscadan istifadə etdilər. Birgə səyimizlə yanaşı sən və mən peşəkar olduğumuz ayrı-ayrı fəaliyyət sahələrini qızlara sevdirmək üçün gücümüzü əsirgəmirdik. Üç qızımız musiqi məktəbində də təhsil aldılar, bu işdə sən onlara qayğı göstərdin, kömək etdin. Mən qızlara şahmat öyrətdim. Onlarla yanaşı şahmat oynamağı sən də öyrəndin, yadımdadır ki, iki gedişə matı çox tez tapırdın. Aytən şahmatla məşğul oldu, xeyli uğur qazandı; o, artıq yetkin yaşlarında özbaşına musiqi ilə məşğul oldu, pianoda klassik musiqini yaxşı ifa etməyi bacardı.

Qayğı və diqqət göstərmək məsələsində sən bir məktəb idin. Sənin məktəbini keçmiş qızımız Aygün barədə kiçik bir hadisə yadıma düşdü. Bir yay aylarını Moskvada keçirməyi qərara aldıq. Aygün və mən əvvəlcə getdik, Moskvada ev tutduq, sizi - səni, Zeynəb və Aytəni gözlədik. İlk günlərin birində ev sahibəsi Aygünü yaxındakı parka gəzməyə aparmışdı, mən isə evdə qalmışdım. Bir az keçdi, qadın və Aygün qayıtdılar. Qadın təəccüb dolu gözlərlə niyə tez qayıtdıklarını izah etdi: "Qızın məndən saati soruşdu, saat ikidir deyən kimi tez evə qayıdaq dedi. Soruşdum ki, nə olub? Dedi ki, atanın yemək vaxtıdır, başı qarışar yemək yadımdan çıxar, gərək ona yemək verim. Uşaq olasan, belə düşünəsən. Belə şey görməmişəm". O zaman Aygünün 11 yaşı tamam olmamışdı...

Servantda kitablar

Təbiətə şən və təvazökar olan qardağın Firidun bir dəfə sərxoş vaxtı ehtiyatsız bir söz demişdi. Çox pərt oldum. Səhər evdən çıxıb dərslə gedəndə (Bakı Dövlət Universitetinin tətbiqi riyaziyyat fakültəsində dərslər deyirdim) sənə yavaşca, amma, tam soyuqqanlıqla "mən bura qayıtmayacam" deyib, evdən çıxdım. Bir-birimizi çox yaxşı tanıyırdıq və sən, sözsüz, mənim sözlərimi olduğu kimi, birqıymətli qəbul etmişdin. Bu tez göründü. Mühazirəni bitirib koridora çıxanda səni və əlindən tutduğum Aygünü gördüm. Təəccübləndim, "nə edirsiniz burda, xeyir ola?". Cavabın çox sadə və aydın oldu: "dedin evə qayıtmayacam, biz də gəldik, hara deyirsən, biz də səninlə ora gedəcəyik". Ayıb olmasa, səni orda qucaqlayıb öpərdim... Mehribangilə getdik. Bizi, həmişə olduğu kimi,

çox gözəl qarşılıdı. Mənim "bir az sizdə qonaq qalmağımıza necə baxırsan?" sualına Mehriban gözəlndüydü kimi mehribanlıqla cavab verdi: "nə qədər istəyirsiniz qalm, öz evinizdir".

Bir qədər sonra bir yataq otağı və bir dəhlizdən ibarət sadə bir mənzil kirayə etdik. Bu kiçik mənzildə də çətin vəziyyətə düşən tələbə qohumlarına yer verdin. Hər zaman olduğu kimi, bu mənzil də Bakıda yaşayan dostlarımızın və kəndimizdən gələnlərin xoş görüş yeri idi.

Elmlər Akademiyası öz əməkdaşlarına dəyərinin böyük hissəsini illər boyu, aybaay ödəmək şərtilə kooperativ ev təklif etdi. Bu imkandan biz də yararlandıq, Əhmədlidə 9 mərtəbəli evin 8-ci mərtəbəsində beş otaqlı mənzilimiz oldu! Sevincimizin həddi-hüdudu yoxdu. Lakin, mənzillər yararsız vəziyyətdə idi və biz imkanımız daxilində ev quruculuğu işinə başlamağa məcbur olduq. Mətbəxin yerini dəyişmək, otaqların təyinatını müəyyən etmək, evi zəruri mebellə təmin etmək kimi işləri sən gördün. Mən, hər addımda sənəin rəyini nəzərə almaqla, təmir işini təşkil etdim.

Ümumiyyətlə, evlə bağlı məsələlərin əksəriyyətini öz üzərinə götürdün, sənəin zövqünə güvənirdim, üstəlik, ev işləri mənə çox narahat etmirdi. Mənə ən çox sevindirən şey mənim iş otağının əmələ gəlməsi idi! Kitab şkafları aldıq, onları divar boyu düzdük. Kitablarm çox idi, hamısını rəflərə yerləşdirmək mümkün olmadı, bir hissəsini yerdə və kiçik qutularda saxlamalı oldum. Otaqlardan ən böyüyünü ("qonaq otağını") xüsusi zövqlə düzəltmə, bəzədim. Sovet məkanında "servant" adı alan və adətən qonaq otağında yer alan şüşəli şkafa o zamanın dəbinə uyğun qab-qacaq dəsti, gərək ki, Madonna servizi düzəldin.

Bir neçə gündən sonra ehtiyatla sənə müraciət etdim: "Bəlkə servantın bir gözünə kitab yığm?" Sən çəşqin nəzərlə mənə baxdın: "Necə yəni? Servanta, bəzəkli şüşə qabların yanına necə kitab qoymaq olar?" Düz deyirdin. Mən daha üz vurmam, susdum. Bir gün keçdi. Yəqin ki, kefinin pozulduğu sənə təsir etmişdi, "yaxşı, servanta bir küncü ayırıram, gətir ora kitablarını düz" dedin. Riyaziyyata aid bir dəstə kitabı sənəin ayırdığın yerdə iki cərgəyə düzdüm - arxa cərgəyə az istifadə olunanları, üzdəki cərgəyə tez-tez müraciət etdiklərimi. İşdən qayıdanda kitabların yerini dəyişdirdiyini gördüm, çox işlənənləri arxaya, "Burbaki" adı ilə tanınan, fransızcadan tərcümə olunmuş kitabları üzdəki qatara düzmüşdü. "Burbaki"lər çox istifadə etdiyim kitablardan deyildi. "Bunu niyə belə etmişən?" deyəndə "nimdəş, əzilmiş, solğun kitabları arxaya, görünməyən yerə yerləşdirdim, bu Burbakilər təzədir, üzləri bəzəklidir, onları görünən yerə qoydum". Xeyli güldüm, sən də mənə qoşuldun. "Ağ" etdiyimi başa düşdüm və bir neçə gündən sonra kitabları servantdan yığışdırdım. Sonralar bu əhvalat yadıma düşəndə, öz-özümə utanırdım.

Ürəyin dediyinə fikir ver

Hər gün, hər ay, hər il həyatımıza öz möhrünü vurur. Gündəlik yaşayış və ailə qayğılarımızı əsasən təmin edə biləndə, iş yerində üzərimizə düşən vəzifələri əsasən yerinə yetirə biləndə, xoş saatların, günlərin sayı artanda həyatdan razı qalıraq. Yadda qalan günlər, hadisələr baxımından 1980-ci illəri zəngin saymaq olar. Qızlar (ən kiçiyi istisna olmaqla) məktəbdə oxuyurdular. Sənəin və mənim evdəki tərbiyə-təlim səylərimiz, uşaqların həvəs və çalışqanlığı və məktəbin verdikləri üst-üstə gəlir, nəticənin çox yaxşı olduğu şübhə doğurmurdu. Mənim qızlarımıza qarşı tələbkarlığımın həddini aşmamasına diqqət verirdin.

İşə düzəlmək istədiyini dedin. Riyaziyyat və Mexanika İnstitutunun direktoru Fəraməz (Maqsudov) müəllimdən xahiş etdim və onun tövsiyəsi ilə instituta bağlı olan Xüsusi konstruktor bürosunda (rusca abreviatura ilə SKB-də) işə girdin. Patent və müqavilələrin mətni və arxivləşdirilməsi üzrə çalışırdın. Bir qədər keçmiş bu işə həvəsin olmadığını, "öz müəllimlik sənətim yaxşıdır, məktəbdə rus dili və ədəbiyyatı müəllimi kimi işləmək istəyirəm" dedin və bu arzuna nail oldun. Məktəb evimizdən bir qədər uzaqda idi, lakin, bu sənə çox mane olmurdu. İşindən həzz aldığın görünürdü.

Mən Moskvada elmlər doktru adı almaq üçün dissertasiya müdafiə etdim. SSRİ-də müxtəlif yerlərdə keçirilən çox elmi konfranslarda iştirakımla yanaşı, SSRİ-nin son 7-8 ili ərzində xarici ölkələrə elmi səfərlərim başladı. Məşğul olduğum riyazi-fiziki məsələlər Böyük Britaniya, Almaniya, Kanada, ABŞ və digər ölkələrdə inkişaf tapdığına görə müxtəlif universitetlərdən və beynəlxalq konfrans təşkilatçılarından dəvət alırdım. Eyni zamanda qəzet, jurnal və televiziya verdiyim müsahibələrdə dünya və Azərbaycanda elmin və təhsilin müqayisəli vəziyyəti barədə fikir

söyləyirdim. Qərb dünyası aparıcı ali məktəblərinin güclü tərəflərini vurğulamaqla Azərbaycan təhsil sisteminin nöqsanlarını göstərir, islahat yolları barədə yazır və söhbət açırdım. Sən “çox tənqid etmə, pis zamanədir, başımıza iş açacaqsan” deyə məndən ehtiyatlı olmağı xahiş edirdin. Beləcə, o zamandan başlayaraq mən həmişə “ehtiyatsız” fikirlər söyləməyə davam etdim, sən isə, sözünün mənə təsir edəcəyinə inanmasan da, “çalış artıq söz danışma” deməyi unutmadın.

Görkəmli filosof Camal Mustafayev ailəmizin (və çoxsaylı digər insanların) sevimli ağsaqqalı sayılırdı. Onu görüb söhbət etmək, hal-əhval tutmaq üçün evlərinə gedər, maraqlı söhbət edərdik. Camal müəllim sən qabiliyyəti görüb, görüşlərimizin birində elmi tədqiqatla məşğul olmanı, rus və Azərbaycan ədəbiyyatları timsalında ədəbiyyatda estetik ideallar kimi mövzu üzərində çalışmanı məsləhət görmüş, elmi rəhbər kimi köməyini əsirgəməyəcəyini bildirmişdi. Mən bu hala sevinmişdim. Lakin, evimizə qayıdanda sən mənimlə açıq danışdı, elmlə məşğul olmaq istəmədiyini bildirdin. “Təbiətim məni elmə doğru çəkmir, şöhrətə isə ehtiyacım yoxdur, sən alimliyin ikimizə də yetər” dedin və əlavə etdin: “qoy ürəyim nə istəyir onunla məşğul olum”. Mən, təəssüf etmədim, əksinə, daha bir dəfə sənə həyatı düzgün qiymətləndirmək və doğru qərar qəbul etmək qabiliyyətinin şahidi oldum.

Dağlıq Qarabağ münaqişəsi Azərbaycanda hər ailədə olduğu kimi, bizdə də ağır doğuran düşüncələrə yol açdı. Sən yaşadığın doğma Bakı şəhərində və Quba rayonunda müxtəlif millətlərin dostcasına birgə yaşamasını yada salır, bariz nümunə olaraq Azərbaycan türkü ilə yanaşı rus, erməni, gürcü və yəhudilərin yaşadığı öz kiçik həyatını (Bakı, Həzi Aslanov küçəsi, 31) göstərirdin. Bununla yanaşı, milli-azadlıq hərəkatını böyük rəğbətlə izləyir, mərkəzi meydanda qərar tutarlara piroq bişirib göndərirdin. 1990-cı il Qara Yanvar faciəsi kədərli əhvalımızı daha da dərinləşdirdi. Bir qədər əvvəl Kommunist partiyası üzvü olmadan xarici elmi səfərlərin mümkün olmayacağını səbəb göstərməklə məni partiya üzvlüyünə keçirmişdilər; bu üzvlük uzun çəkmədi, etiraz əlaməti olaraq partiya sıralarını tərk etdim. Mənim bu addımı sən ehtiyatsız hərəkat kimi qiymətləndirmədin, “ürəyin nə deyir onu et” dedin.

Xəzər Universiteti: çiyin-çiyinə addımladıq

1990-cı ilin son və 1991-ci ilin ilk ayları Xəzər Universitetinin (o zamankı adı ilə “İngilisdilli Azərbaycan Universitetinin”) qurulma ideyası yarandı və həyata keçdi. Azərbaycan hökumətinin qərarı ilə rəsmi açılan bu ilk özəl ali məktəbin qurulma işi ilə bağlı Nazirlər Sovetinə (sonra Nazirlər Kabinetinə) gedib-gəlməyə başladım. Azərbaycan addım-addım müstəqilliyə doğru gedirdi. Universitetimizin yaranmasına hazırlıq işlərinin aparılması barədə ilk sərəncamı (20 dekabr 1990) Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin sədri, yaradılma qərarını isə Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin sədri Həsən Həsənov imzalamışdı. Sən hər dəfə mənim geyimimə fikir verir, gülər üzlə yola salırdın.

Yadımdadır - bir dəfə baş nazirlə növbəti görüşə getməliydim. Sən kağız-kuğuz arasında başım qarışdığını görüb “təngiyirsən, dur get, gecikə bilərsən” deyə məni tələsdirdin. Mən, doğrudan da, bu vacib görüşə 5-6 dəqiqə gecikdim və bu gecikmənin baş nazirin xoşuna gəlmədiyini gördüm. Bir az pərt olmuşdum, evə qayıdanda sən “görüş necə keçdi?” sualına könülsüz cavab verdiyimi hiss edəndə, “nəyə olub?” deyə soruşdun. Mən gecikdiyimi, bundan pərtlik yarandığını dedim və söhbətin gedişi barədə qısa məlumat verdim. Sən “eybi yoxdur, əsas olan odur ki, müzakirəniz yaxşı keçib və məsələnin həlli istiqamətində irəli addım atılıb” deyə mənə ürək-dirək verdin və təbii olaraq gözlənilən “axı sənə demişdim gecikəcəksən” sözünü demədin.

Beləliklə, 1991-ci ilin yazında Xəzər Universiteti fəaliyyətə başladı. Həmin ilin ikinci yarısı Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi əldə etməsi ilə tarixə keçdi. Azərbaycan Respublikası müstəqilliyə gedən yolda qurbanlar da verdi, uğurlu addımlar da atdı. Bu uğurlu addımlardan biri Azərbaycanda ilk özəl ali məktəbin – Xəzər Universitetinin yaranması idi; “Xəzər” Azərbaycanda inkişaf etmiş ölkələrin ali təhsil modellərini ilk dəfə tətbiq edən, tədris dili ingiliscə olan ilk universitet oldu. Sən Xəzər Universitetinin qurulması və inkişafı yolunda mənimlə bərabər, çiyin-çiyinə addımladın. Səni bu yolda “Hamletin sağ əli”, “Hamletin ilham pərisi” adlandırır, mənim birinci sayıldığım bu işdə sənənin rolunu daha çox səciyyəvi “hər güclü kişinin arxasında bir

güclü qadın var" kimi qəlib ifadələrlə vurğulayırdılar. Lakin, Xəzər Universiteti ailəsinin, Xəzər Universitetinə xas olan cazibəli insani və mədəni mühitin yaranmasını və ümumiyyətlə, Xəzər Universitetinin inkişafını sənsiz təsəvvür etmək mümkün deyil.

"Xəzər" in ilk kasıb günlərində sən evimizdən qab-qacaq, samovar, xalça və mebelləri bu universitetə daşıdın, universitetdə çalışan xanım müəllimləri bağna yığdın, yeni savadlı müəllimlərin, xüsusilə xanımların seçilməsi və işə götürülməsi üçün səy göstərdin. Bir qədər sonra Xəzər Xanımlar Məclisini (Klubunu) yaratdın, Azərbaycanın tanınmış, fəal, istedadlı xanımlarını, eləcə də Azərbaycanda yaşayan xarici xanımları başına topladın. Yaradıcı, yenilikçi, enerjili şəxsiyyət kimi tanındın, musiqili məclislərin, tamaşa və görüşlərin, Azərbaycanın müxtəlif guşələrinə unudumaz səfərlərin təşkilatçısı oldun. Universitetimizin inkişafına töhfə verən xarici qonaqların "Xəzər" ailəsi ilə qaynayıb-qarışmasında sənün əməyin və insani keyfiyyətlərin böyük rol oynayırdı. Sənün ideyaların, birbaşa müdaxilən və zövqün universitetin maddi bazasının yaradılmasına çox kömək etdi. Xəzər Universiteti Mədəniyyət Mərkəzi adı alan mərkəz ideyasını irəli sürdün və bunu həyata keçirdin. "Xəzər" in inkişafında əvəzolunmaz xitmətlərinə görə yenidən dövlət qeydiyyatından keçərkən, sən mənimlə birlikdə Xəzər Universitetinin həmtəsisçisi oldun.

"Yaxına, uzağa sən mənimlə get"

Sovet dövründə səni xarici ölkələrə apara bilmirdim. Ciddi qaydalar və çətinliklər vardı. Mən rəsmi dəvət olunurdum, hökumət mənim təkbaşına səfərimə icazə verir və ya vermirdi. Müstəqillik çox şeydə olduğu kimi, səfər məsələsini də tam yüngülləşdirdi, hökumətdən icazə istəmədən hər yana getmək mümkün oldu, sadəcə getmək istədiyimiz ölkənin icazəsi, yəni, vizası kifayət idi. Yollar açılan kimi səninlə ilk xarici səfərimiz baş tutdu; Türkiyəyə, İstanbula getdik. İkinci səfərimiz isə İran, İran Azərbaycanı oldu. Sonralar bu iki ölkəni başdan ayağa gəzdik demək mümkündür. Yadımdadır – İsfahanda bir mehriban fars ailənin qonağı olduq, ailədə yalnız oğlanlardan biri bir az ingiliscə danışa bilirdi. Bu oğlan anasının "müəllimə de ki, Nailə çox gözəl xanımdır, çox xoşuma gəldi, çox dostlaşdıq" sözlərini mənə tərcümə etdi. Təəccüb etdim, bu iki xanım bir-birini necə anlayıb. Sən gülə-gülə mənə başa saldın: "anlatmağa nə var ki?! Məsələn, dörd qızım olduğunu belə dedim: mənim çahar düxtərim var".

Səninlə səfərdə olmaq mənə xüsusi həzz verirdi. Səni gəzdirməyi, gəzdiyimiz yerin tarixi, mədəniyyəti haqqında bildiklərimi söyləməyi, səni danışdırmağı, gəzə-gəzə səninlə zarafat etməyi sevirdim. İş, ailə, səhhətlə bağlı müəyyən qayğıya görə sən mənimlə növbəti ölkəyə getmək istəməyəndə, kefim pozulurdu. Səni yoldan çıxartmağa çalışır, "gəl gedək" deyir, məlum mahınu oxuyurdum: "yaxına, uzağa sən mənimlə get". Sən mənim təkidimə təəccüb edir və bir az da nazla yox deyirdin: "yox, gedə bilmərəm. Qəribədir, adamlar tək getməyə, azadlığa çıxmağa çalışırlar, sən isə məndən əl çəkmirsən, mənsiz getmək istəmirsən. Ay canım, məni rahat burax, get, işini gör, gəz, kef çək". Mən şeir dili ilə xoş asılılığın, sevginin azadlıqdan şirin olduğunu deyirdim:

*Eşq ki var, o asılılıq, bağlılıqdır
İnsanı insan eyləyən
Heyranlıqdır, xoş qılıqdır.
Məhəbbət varsa ürəkdə
Artıq söz-söhbət nədəndir?!
Bil ki, gücsüz görünmək də
Bəzən güclü sevgidəndir.*

Hər halda səninlə Avropa, Asiya və Şimali və Cənubi Amerikanın əsas yerlərini yaxşı gəzdik. Afrika səfərimdə mənimlə getmədin. Avstraliyaya dəfələrlə dəvət etdilər, hər dəfə təxirə saldıq. Nişanımızda coşub dediyim "dünyanı sənün ayaqların altına sərəcəm. Əlindən tutub dünyanı gəzdirəcəm. Əlbəttə, bəxtim müttəfiq olsa" sözünü hərdən yada salırdım. Doğrudan da, bəxtim müttəfiq oldu və səninlə əl-ələ tutub, dünyanı gəzdik. Şəhər və qəsəbələri, təbiəti - dağları, göl, dəniz, çay və şlalələri gəzdik-gördük. Dənizi çox sevirdin, Azərbaycanda və Türkiyədə dənizləri

seyr etdin, sonra dörd okeanın hər birini gördün, sahilində gəzişdin, qumlarla, qayalarla, qağayılarla, dalğalarla söhbət etdin. Dənizlə tək qalmaq, dənizin nəhayətsizliyi barədə düşüncələrə dalmaq xoşuna gəlirdi. Dəniz, musiqi və gülləri çox sevirəm deyirdin. Muzey və teatrlara getdik. Yadımdadır, Parisdə Louvre (Luvr) muzeyində Quba xalçasını görüb, həyəcədən çısqırmuşdın. Moskva'da Bolşoy (Большой) teatr, Milan'da La-Scala, Vienna'da opera-balet teatrında sevdiyin operalara qulaq asdıq. Digər şəhərlərdə və doğma Bakımızda da zəngin musiqi, incəsənət, muzey və teatr həyatı içində olduq.

Hətta ABŞ, Çin, Rusiya, Böyük Britaniya, Türkiyə və digər ölkələrə mənəz də getdin. Bəzən başına macərə də gəlirdi. ABŞ-da oxuyan qızımız Ülkəri görmək üçün gedəndə, Los Angeles hava limanında baqajını açmış və orada sanki gübhəli ot görmüş, onun nə olduğunu soruşmuşlar. Sən "qızım üçün vətəndən göy-göyərtili gətirmişəm" demək istəyibsən və bunu ingiliscə "It's grass for my daughter, she is a student" kimi ifadə etmişən. "Grass" şərti dildə, jarqon olaraq marixuana, narkotik maddə mənası verir. Sənin göy-göyərtilindən nümunə götürmüş, xüsusi təlim görmüş it'ə qoxulatmışlar, dediyinə görə "itin burnuna yaxınlaşdırdılar, it başını yana çevirdi". Söhbətdə məsələni anlamış, üzr istəyib səni gülə-gülə yola salmışlar.

Hisslər zəkani üstələyəndə

Bir-birinə həddindən artıq yaxın insanlar arasında da müxtəlif məsələlərə münasibətdə fikir ayrılığı olması təbii. İki insan, necə olur-olsun, fərqli məxluqlardır, heç bir insan digərindən mexaniki yolla, surətçixarma vasitəsilə alınmur. Bir ana bətnində eyni zamanda əmələ gəlib yetişən və dünyaya eyni vaxtda göz açan ekizlər nə qədər bir-birinə bənzəmələr də, xasiyyət, qabiliyyət və həyat yoluna görə bir-birindən fərqlənir, hətta kəskin surətdə fərqlənə bilirlər. Hər şəxsin öz kimliyi var. İnsanı bənzərsiz edən onu başqa insanlarla eyniləşdirən deyil, fərqləndirən xüsusiyyətlərdir. Dünyanı rəngarəng edən də insanların özünəməxsusluğu, bənzərsizliyidir. Sən və mən "şəxsi hissələrini çılpaqlığı ilə aç mən bilim" kimi qeyri-insani iddia irəli sürən deyildik.

Hər ikimizdə bizi bir-birimizə bağlayan, bir-birimizə sevdiren müəyyən keyfiyyətlər olmamış deyildi. Zaman keçdikcə, birgə həyat təcrübəmiz artdıqca bir-birimizi çox tez, sadə bir kəlmə, çətin sezilən bir işarə və ya üz ifadəsi ilə başa düşürdük. Birimiz bir fikir ortaya atanda, "qərībədir, bu an mən də bu barədə düşünürdüm" deyə bilirdik. Bir-birimizdən fərqli cəhətlərimiz də vardı. Bununla bir-birimizi tamamlayırdıq demək mümkündür. Evliliyimizin ilk illərində mən lazım gəldiyindən çox, bəzən də lazımsız tələbkarlıq edir, xırdaçılıq edə bilirdim. Sən daha təmkinli və güzəştə gedən olsan da, etiraz da edə bilirdin. Mehriban, canıyanan və yumşaq xasiyyətli olsan da, müti deyildin. Özünə qarşı tələbkar olmaqla yanaşı, özünə hörmət hissini və ləyaqətini qoruyurdun. Doğru saymadığın hərəkəti bəyənmədiyini açıq bildirirdin. Aydın, sağlam məqsədə nail olmaq yolunda iddialı ola bilirdin.

Aramızda incimək, küsmək olurdu, amma, bu, uzun sürmürdü, 3-5 dəqiqə, uzağı bir-iki saat. Kim özünü günahkar sayırdısa, xətirə dəyə bilən bir söz işlətməydisə, o, yaxınlaşıb "bağışla" deyir, qucaqlayır, öpürdü.

Hissləndə hissələr zəkani üstələyə bilər. İnsanı içdən bulandıran qürur və mənəm-mənəmlik qarşıdakını dinləmək və anlamağa çalışmaq, yumşaq danışmaq kimi insani sifətləri kütəldirə bilər. Mənim bir hirsimə qarşı necə tədbir gördüyünü yada salmağı sevirdin. Sən uzaqdakı bir məktəbdə rus dili müəllimi vəzifəsində çalışırdın. Qızlarımız isə evimizin yanındakı məktəbdə oxuyurdular. Bəzi günlərdə qızlar səndən tez evə gəlirdilər və bu zaman sənin evdə olmamağın, uşaqları qarşılaya bilməməyini mənə rahatsız edir, narazı salırdı. Hirsim üst-üstə yığıldı və bir gün "belə olmaz, nə edirsən et, elə et ki, uşaqlar məktəbdən gələndə evdə olasan. Mümkün deyilsə, işdən çıx" deyə yumruğumu masanın üstünə vurdum. Qərībədir, o gündən sonra uşaqlar gələndə evdə olurdun. Bəs bu necə oldu? Əslində, sənin işdən çıxmağın istəmirdim, məsələ tək maddiyyatda deyildi, sevdiyin işlə məşğul olmağın vacib sayırdım. Nəhayət, soruşdum: "nə olub, işə getmərsən deyəsən?" Sən rahat cavab verdin: "Dedin evdə ol, uşaqları qarşıla, mən də dediyini etdim". Mən "yox, işini buraxma" deyəndə, güldün və sirri mənə açdın - həkimdən bülleten götürübsən ki, mənim hirsim soyuyana kimi evdə ola biləsən, mənə yaxşı tanıdığın üçün hirsimin tez soyuyacağını bilirdin...

Yalnız bir dəfə səndən incidim və evi tərk edib, bağımıza getdim, orda qalmağı qərara aldım.

Ən maraqlı cəhət odur ki, o vaxt niyə incidiyimi indi yada sala bilmirəm. Sən bağda yaşamağım və iş gedib-gəlməyim üçün hər şeyi təşkil etmişdin – yemək hazırların, iş və ev geyimlərim təqdim olunur, internet xətti işləyirdi. Sonra mənə bir məktub göndərdin, səni başa düşmək istəmədiyimi yüngülcə qınadın, amma, mənə hörmətini ifadə etdin, nə olur-olsun mənə çox sevdiyini bildirdin. Bu ayrılıq çox çəkmədi, sənsiz çox qala bilmədim və evə qayıtdım.

Sevgi qısqançlıq sevər. Aramızda böyük qısqançlıq olmayıb. Utancaq olmaqla yanaşı, sadə və səmimiyyətin insanları çox cəlb edirdi, cazibən böyükdü. Bu, sənənlə ilk tanış olduğumuz zamanlar bəzən mənə kiçik bir qısqançlıq hissi yarada bilirdi. Amma, bu tez keçib getdi. Səni qısqanmağın günah olduğunu tez anladım. Qaldı ki, sənənlə mənə qısqanmağın – bu da çox olmayıb. Gəncliyimizdə buna bir əsas olmayıb. Lakin, yaşa dolanda, mən müəyyən dərəcədə tanınmış insana çevrildə, mənəmlə maraqlanan qız-qadınların mövcudluğunu gizlətmək mümkün deyildi. Bunu sən də eşidir, bilir, görürdün. Bu marağı şiddətə döndərən də olmuşdu; bu halda sən qısqançlıq hissinin yersiz olduğunu tam başa düşür və vəziyyətdən çıxmaq üçün mənə kömək edirdin.

Mənəmlə müxtəlif qız və qadınlarla, həmkar və qonaqlarla oturub-durmağım, zarafatların sənə az da olsa bir qısqançlıq hissi doğurmazdı. Mən qadınlara hörmət və marağın həm də gözəlliyi seyr etmək, xoş ahəngi, harmoniyamı duymaq hissindən doğduğunu deyir, “gözəlliyi, zərifiyyəti qiymətləndirə bilməsəydim, bəlkə səni də kəşf etməzdim” deyər zarafat edirdim. Xarici səfərlərimizin birində təyyarədə yanaşı oturmuşduq, bizə gözəl, gülərlər bir qız – stüardessa çox mehribanlıqla xidmət edir, tez-tez gedir-gəlir, nə istədiyimizi soruşur, dilimizdən çıxarı həmin an yerinə yetirməyə çalışırdı. Qızın adı Gözəlpəri idi. Mənəmlə anamın adı Pərixanım’dır. Bunu qıza dedim: “anam pəri xanımdır, sən isə gözəl pərisən”. Qız nəse gətirmək üçün gedəndə “yaxşı qızıdır, ona nə yaxşılıq etmək olar?” deyər sənə müraciət etdim və birdən “bəlkə ona bir-iki misralıq bir şeir yazmı?” dedim. Sən “yaxşı fikirdir, de gəlsin” deyən kimi bir dördlük hazır etdim və yazıb qıza verdim. Qız həyəcanlandı və çox sevindi.

Gülməli hallar da olurdu. Hansısa izdihamlı rəsmi görüşlərin birində bir xanım sənənlə yanaşı mənə “girişmişdi” – belə demək mümkünə. Mənə sorğu-suala tutur, əlimdən tutur, əl çəkmirdi. Mən nəzakət çərçivəsini pozmadan aralanmağa çalışırdım, lakin, bacarmırdım. Başımı qaldıranda sənənlə Fərhad Bədəlbəyli ilə söhbət etdiyini, mənə və o xanımı göstərər, xısn-xısn gülüşdüyünüzü gördüm.

*Dünənə yaşadım, dənədə bitdi
Uşaqlıq qayğılar dənədə bitdi
Qısqançlıq, çilgünlük dolu səhnələr
Ömrümüz payıza dənədə bitdi.*

Səni sevdim çox sadəcə

Ad gününü (1999-cu il) Xəzər Universitetində çalışan öz xanım dost və həmkarlarımla birlikdə Quba’da keçirmək istədiyini bildirdin. Mən “yaxşı edirsən, gedin” dedim. Mənəmlə “darıxma, evdə işlə məşğul ol, biz də sənənlə sevdiyini Qubaya gedək, kefirmiz açılısın, dincələk, çalışacam tez qayıdaq” deyər salamatlaşıb Qubaya yola düşdünüz. Mən ad günü münasibətilə sənə nə hədiyyə ala biləcəyimi üzərində düşündüm. Düşündüm ki, günortadan sonra şəhərə çıxıb, bir dəstə yaxşı gül alaram, sonra bəlkə bir hədiyyə də taparam, hərçənd ki, bu hədiyyənin nə ala biləcəyini təsəvvür etməzdim. Ümumiyyətlə, ad günlərində və digər əlamətdar tarixlərdə hədiyyə almağı yaxşı bacarmıram, bəlkə də bu bacarıqsızlığım hədiyyə almağın mühüm iş olmadığı kimi qəribə düşüncə və ya bilincəllə ilə bağlıdır. Nəse, başım oxuyub yazmağa qarışdı. Şəhərə çıxmağı bir az sonraya təxirə sala-sala günün keçdiyini və evdən eşiyyə çıxma həvəsimin durmadan azaldığını hiss etdim.

Aha! Bildim nə edəcəm. Başında bir fikir vardı: sevgi barədə danışıqda və yazanda adətən “dərdindən dəli olmuşam”, “Məcnun yanımda heç nədir”, “eşq atəşindən külə döndüm” kimi təm-təraqlı sevgi təşbəhləri ortada hökm sürür, sadə, səmimi sevgi, bağlılıq barədə çox danışılır. Mən o məşhur aşıqlardan deyiləm, amma, sadəcə, səni çox sevirəm; beynimdə “Sadəcə çox sevdim səni” və bunun tərsinə düzülüşü - “Səni sevdim çox sadəcə” ifadələri dolaşırdı. “Bu hissləri şeirə döndərər sənə hədiyyə etsəm pis olmaz” deyər düşündüm. Şeir hazır olanda onu sənə təqdim etmək üçün bir bəzakli xüsusi kağız parçasına köçürdüm (onu bu yaxınlarda sənənlə kağızların arasında tapdım).

Gec gəldiniz, yaqın ki, gününüz maraqlı olmuşdu. Sən tək gəlmədin, səninlə bir yerdə Qubaya gedənlər bizə, çay içməyə gəldiniz. Bəlkə də tək gəlsən, "çox gec gəldin" deyə bilərdim. Hər halda, kefinizin kök olması və indi mənim iştirakımla kef məclisinin davam etməsi mənə də xoş idi. "Əzizim Nailə xanım, ad gününü təbrik edirəm, sənə xüsusi hədiyyə almamışam, bağışla bu yazıq bəndəni, amma, sənin şəninə bir şeir yazmışam, onu sadə bir hədiyyə kimi qəbul et" dedim və şeir yazılmış kağızı sənə uzatdım. "Oxuyun, oxuyun" səsləri gəldi. Şeiri oxudum.

*Səni sevdim gündən-günə daha dolğun, daha incə
Düşünmədən, daşınmadan, bər-bəzəksiz, çox sadəcə.
Səni sevdim yerə həsrət yağış kimi, leysan kimi
Səni sevdim gözəlliyə heyran olan insan kimi
Sadəcə, çox sevdim səni
Səni sevdim çox sadəcə.*

*Mahnılarda anılmadım, dastanlarda yoxdur adım
Kərəm ünlü aşıqların cərgəsində yer almadım
İçimdəki ağrıların atasından kül olmadım
Sadəcə, çox sevdim səni
Səni sevdim çox sadəcə.*

*Məcnun olub, dərdli eşqlə səhralara üz tutmadım
İnsanlardan uzaq düşüb ceyran-ciyür ovutmadım
Xeyallara səcdə qilib vüsalını unutmadım
Sadəcə, çox sevdim səni
Səni sevdim çox sadəcə.*

*Fərhad olub, dəryaları məcrasından döndərmədim
Xosrov kimi can yanğımı məhəbbətlə söndürmədim
Dünyanın naz-nemətini sənə bəxşig göndərmədim
Sadəcə, çox sevdim səni
Səni sevdim çox sadəcə.*

*Romeo tək tez od alıb yanmaq üçün doğulmadım
Vaqif kimi pəri, sona göllərində boğulmadım
Otello tək qısqanlıqdan, ehtirasdan yoğrulmadım
Sadəcə, çox sevdim səni
Səni sevdim çox sadəcə.*

*Koroğlu tək eşq yolunda davalara alıqmadım
Haray salıb gözəllərin məclisinə qarışmadım
İstedadlı aşıq kimi Füzuliylə yarışmadım
Sadəcə, çox sevdim səni
Səni sevdim çox sadəcə.*

*Səni sevdim gündən-günə daha dolğun, daha incə
Düşünmədən, daşınmadan, bər-bəzəksiz, çox sadəcə
Səni sevdim yerə həsrət yağış kimi, leysan kimi
Səni sevdim gözəlliyə heyran olan insan kimi
Sadəcə, çox sevdim səni
Səni sevdim çox sadəcə.*

Məclis əhli əl çaldı. Sənə çox xoş olduğunu, hədiyyəmin yerinə düşdüyünü hiss etdim.

Sən məni şair etdin

Uşaq yaşlarımdan riyaziyyat və təbiət elmlərinə rəğbət və müəyyən dərəcədə qabiliyyətim vardı. Eyni zamanda, ədəbiyyatı çox sevirdim, bədii əsərləri oxumaqdan böyük həzz alırdım. Özüm də şeir, hətta dram əsərləri yazırdım. Bu uşaqlıq sevdası tələbə vaxtı və daha sonralar əsasən şeir şəklində davam etdi. Amma şeirləri dərc etdirmək barədə düşünmürdüm. Sadəcə, birdən ideya yaranır, şeir meydana çıxırdı; onların mətni dəftərlərdə və yazdığım gündəliklərdə qalırdı. Tarıx şəxslərə, o cümlədən qızlara yazıb-verdiyim şeirlərin isə izi qalmırdı. Söhbətlərimizdə, çəşanda hazırlıqsız, sinədən gələn sadə şeirlər deyirdim, bir qismi zarafat dolu, oynaq olurdu. Yazdığım rübai, bayatı və digər dördlüklərin bir qismi bu cür yaranıb. Məsələn, sən nazla "sən güclüsen, sadə adam deyilsən, mənim nəyimi bəyənibsən?" deyəndə, belə cavab vermişdim:

*Çox sadə bir insanam mən
İnsanların çoxu kimi
Sən zərifsən, sən incəsən
Güldən gələn qoxu kimi.*

Bu şeirlərin bəzilərini "yaz, mənə ver" deyirdin. Ümumiyyətlə, sənənlə birlikdə mahnı oxumaq və şeir söyləmək həyatımın ən xoş anlarını təşkil edib. Hədiyyə almaq tənbelliyimi bəzən şeirlə yumşaldır, sənə kiçik şeir təqdim edirdim. Bu yaxında sənənin kağızların arasında mənim xəttimlə sənə ünvanlanmış 8 mart 2006 tarixli bir yazı tapdım:

"Əzizim Nailə! Gör sənə aşiq olub nə

Demişəm

(Aşıqsayağı)

*Geyinibsən güllü donu
Hara gedir işin sonu?
Bir quru canım var, onu
Al, sənə qurban demişəm.*

*Əğyar aranı vüranda
Mən boynu bükük duranda
Sən mənə qan udduranda
Mən sənə can-can demişəm.*

*Oda qalasan da məni
Oda düşüb allam səni
Can yaxan odlu busəni
Canıma dərman demişəm".*

Sonralar bu şeirin "Geyinibsən güllü donu" mısrası "Geyinibsən gödək donu" kimi dərc olunub. "Səni sevdim çox sadəcə" şeirinin sədası ailədən kənara çıxdı, yayıldı, o cümlədən, Xəzər Universitetində və bənzərsiz insan, professor Camal Mustafayevə də çatdı. Camal müəllim "Hamletin şair təbiətli olduğu bəllidir, amma, şeir yazdığını bilmirdim" deyə sənə müraciət edib, mənim şeirlərimi istəyibmiş.

Bir gün əlində qərribə və gözəl, səthi kiçik, amma qalın bir dəftər mənə yanaşdın, "al bu dəftəri, xahiş edirəm şeirlərini köçür, mənə ver" dedin. Mən "nə oldu birdən-birə, nəyləyirsən şeirlərimi?" deyə təəccübümü bildirdim, sən davam etdin: "Camal müəllimlə birlikdə sənənin şeirlərini toplamaq

qərarına gəlmişik". Camal müəllim atamın yaxın dostu olub, sovet dövrü hər iki nəsil cəza tədbirlərinə uğrayıb. Sənə ali məktəbdə fəlsəfə dərsi demişdi, onun dərindən xüsusi həzz aldığını yada salırdın. Çox sevdiyimiz, xətrini çox istədiyimiz Camal müəllimin sözünü yerə sala bilməzdim və sənənin xahişini yerinə yetirməli oldum. Müxtəlif illərdə yazılmış şeirləri hissə-hissə topladım, ixtisarlar etdim, yüngülcə üzərində işlədim və birinci hissəni sənə təhvil verdim. Camal müəllim birinci kitabın adını "Təzadlar" qoydu və kitaba çox gözəl giriş məqaləsi yazdı. Beləliklə, sən məni planımda olmayan bir işə qoşdun, öz başında şairlik sevdası olmasa da, sən məni şair etdin:

*Qayda yaradanam, qayda pozanam
Sufiyəm, Dərvişəm, Dəli Ozanam
Şairlik sevdası yoxdur başımda
Məhəbbət coşanda şeir yazanam.*

Bir qədər sonra "Bu da bir həyatdı", "Dördlülər" və "Ziyarət" adlı şeir kitablarım da dərc olundu, şeirlər rus, çin, gürcü, türk, ingilis, ukrayna, özbək, fin, eston dillərinə çevrildi, müxtəlif ölkələrdə kitab şəklində, həmçinin jurnallarda dərc olundu. Bu şeirlər əsasında bəstəkarlar çox mahnı yazdılar və xüsusi tamaşalar hazırlandı. Sənənin də bu mahnı cərgəsinə qoşulacağını təəvvür etməzdim...

"Birinci yaradıcılıq birliyimiz"

Bir axşam həmişəki kimi pianonun arxasında oturub tanış mahnı, rəqs və romansları çalırdın. Arada mənim bilmədiyim bir melodiya səsləndi. "Bu nədir?" deyə soruşdum, cavabın qısa oldu: "heç". Fikir vermədim. Bir az sonra yenə oxşar melodiya səsləndi. Düşündüm ki, nəyə köhnə mahnılardan birini yada salmağa çalışırsan. O biri gün sanki bu melodiyanın davamını eşitdim və "Nailə, bu nədir? Nə edirsən, nə axtarırsan?" deyə sənə yaxınlaşdım. Bir az ürkək və utancaq baxışla "deyəsən mahnı bəstələyirəm" dedin. Təəccübləndim: "Nə? Mahnı? Bəs sözləri?" Sən gülümsədin: "Səni sevdim çox sadəcə - mənə hədiyyə etdiyin şeirdir." Və beləcə tanqo tipli gözəl mahnı yarandı. Pianoda çalıb ahəstə, xoş səslə oxuduğun bu mahnı məni çox sevindirdi; zarafat deyil ki, öz mahrumuz əmələ gəlib. Lakin, mənə görə daha mühüm olan sənənin bəstəçilik qabiliyyətinin meydana çıxması idi.

Sənə "mahnını kimə verək oxusun?" dedim və kimlərin oxuya biləcəyini saymağa başladım. Sən ancaq "bilmirəm" deyir, bəzi adlara isə həmən "yox" deyir və izah edirdin: "Yumşaq, həzin oxuyan müğənni lazımdır, şansonye lazımdır, bax, Mirzə Babayev və ya Akif İslamzadə səhnədə olsalar, bu mahnını yaxşı oxuyardılar", gülümsəyib əlavə etdin: "Və ya Salvatore Adamo". Xeyli vaxt keçdi. Bir gün mənə "Tapdım mahnını kim oxuyacaq – İlqar Muradov". Hardasa bir məclisdə İlqarın ifasını görmüş və bəyənmişdin. İlqar Muradov bu mahnını doğrudan da gözəl oxudu; mahnı dillər əzbəri oldu. Bu mahnını bir qədər fərqli tonda kanadalı müğənni Yusif Savalan, həmçinin gənc, həvəskar müğənnilər də oxudular.

"Səni sevdim çox sadəcə" mahnısını zarafatla "Birinci yaradıcılıq birliyimiz" adlandırdım. Əslində isə, sənənlə evləndiyimiz ilk gündən yaradıcı birlik içindəydik, hər şeyə öz baxışımız vardı, xəyal gücümüz qoşa qanadlı idi.

Sonra mənim sözlərimə bir-birindən gözəl, bir-birindən fərqli, hər biri bənzərsiz melodiya üzərində qurulmuş yeni mahnular bəstələdin. Sən mahnı yazanda çox sevinirdim, sən isə utanırdın ki, mən bəstəkarlıq bitirməmişəm. Deyirdim ki, axı sən musiqiçisən, oxumusan, dərns demisən, klassik musiqini, rus və Azərbaycan musiqisini, ən köhnə mahnıları və melodiyaları bilirən, musiqi ilə dolusan. Peşəkar bəstəkarlıq məktəbi keçmədən simfonik əsər, opera və balet yazmaq mümkün deyil. Ancaq mahnı bəstələmək fərqlidir, yüzlərlə gözəl mahnılarımız var ki, onlar yarananda bəstəkarlıq təhsili-təlimi yoxdu. Musiqi duyumu olan, musiqi ilə nəfəs alan, musiqiyə yaradıcı yanaşa bilən kəslərdir mahnı yazarlar. Onlar arasında müğənnilər, xanəndələr, cürbəcür musiqi alətində çalanlar, musiqi istedadına malik müxtəlif peşə sahibləri olublar.

Yadımdadır, bir dəfə, hansısa bir görüşdə tarunmuş ədəbiyyatçı tanışımız sənə müraciət etdi: "Nailə xarum, məşallah, gözəl mahnular bəstələyirsiniz, təbrik edirəm. Ancaq, niyə yalnız Hamlet müəllimin

sözlərinə? Bizim də şeirlərimiz var..." Sən qızardın: "Vallah, mən peşəkar bəstəkar deyiləm, elə-bələ yazıram!". Mən vəziyyəti düzəltməyə çalışdım: "Müəllim, şeirlərini göndər, Nailə xanım baxsın". Müəllif şeir kitabını göndərdi. Mən "ayıbdır, xahiş edib, kitab göndərüb, bir şeirini seç, bəstələ" dedim. Dinnəz-söyləməz şeir kitabını götürdün, bir neçə gündən sonra "xahiş edirəm, məni sıxma" dedin, "niyə sənin şeirlərinə mahnı yazıram?! Çünki onlar mənə doğmadır, bir çoxunun necə, hansı hisslərlə yazıldığını bilirəm, bir qismi birbaşa mənə aiddir. Səninlə, sən dediyin kimi, yaradıcılıq birliyimiz var. Həm də başqa bir şairin sözlərinə mahnı bəstələsəm, elə çıxa bilər ki, bəstəkar adına iddia edirəm. Məni bağışla, türklər demişkən, yapmam". Mən təkid etmədim.

Həyat acıqlarla doludur

Həyatımızı kökündən dəyişdirən, həyəcan və ağrı ilə dolduran hadisə baş verdi. Sən ciddi surətdə xəstələndin. İstanbula getdik. Cərrahi əməliyyatdan sonrakı analizlər çox qorxduğumuz xəstəliyin əlamətlərini göstərdi. Yadımdadır, həkim bu xəstəliyin adını çəkəndə səni hələ əməliyyat otağından gətirməmişdilər. Zeynəb və mən, ata-bala sarsıldıq, qucaqlaşdıq, ağladığımız. Səni gətirdilər, ayılmışdın, xəstəliyin nə olduğunu soruşdun. Yəqin ki, üzümümüzdəki ifadə çox şey deyirdi; sən başa düşdün və sakitcə "neyləyəm, belə oldu" dedin. Sonra səni uzun illər müalicə edəcək həkim bizə ürək-dirək verdi: "Bu xəstəlik geniş yayılmışdır və hazırda uğurla müalicə olunur. Narahat olmayın". Narahat olmaq nədir, böyük təşviş içindəydik. Bununla yanaşı, həkimin inamlı sözləri, sənin qəti surətdə təlaşa düşməməyinin nəticəsində bir az özümüzü ələ ala bildik.

Xəstəxanada Zeynəb sənin yanında qalmağa hazırlaşdı, mən etiraz etdim, qətiyyətlə "mən qalacam" dedim. Qaldım. Həmişə, hansı məkan olur-olsun, səninlə birlikdə, bir yerdə olmaq istəmişəm. Yanında məhz mənim qalmağım sənə çox xoş olmuşdu. Türkiyədə xəstə yanında qalan şəxsə "refakatçı" deyirlər. Bu sözün mənə ünvanlanması səni şərəfləndirdi və şüxluqla mənə "mənim əziz refakatçım" deyə müraciət etməyə başladı. Mən özümü refakatçılıq vəzifəsinə uyğun aparırdım; səninlə söhbətləşir və sənə qulluq edirdim. Yanına gələnlərə "heç Hamletdən gözləməzdim, mənə əməlli-başlı qulluq edir, salat düzəldir, meyvə hazırlayır, xörəyi verir, yığışdırır, nə istəyirəm edir, üstəlik, şeir deyir, mahnı oxuyur, mənə heç kim belə refakatçılıq edə bilməzdi" deyir, xoş təəccübünü bildirirdin. Məişət məsələlərini tam üzərinə götürüb məni o qədər azad və bu mənada ərköyün etmişdin ki, indi sadə xidmət qabiliyyətimə təəccüblənir və bu çox kiçik xidməti qiymətləndirməyi unutmurdun.

Səni yüksək savada malik qabiliyyətli həkim müalicə etməyə başladı; müalicə oluna biləcəyik – bu ümidimiz İstanbulda qaldığımız müddətdə möhkəmləndi. Müəyyən olundu ki, başlanğıcda standart müalicə üsulunun tətbiqi üçün hər üç həftədə bir İstanbulla getməliyik.

Həyat, təəssüf ki, xəstəliklə, acıqlarla doludur. Heç xəstələnməyən adam yoxdur. Sağlam həyat tərzi keçirən, normal qidalanma fiziologiyası, maddələr mübadiləsi və ifrazata malik insanlar, adətən, az xəstələnirlər. Mən bu sırada olsam da, gəncliyimdə bir dəfə xəstələnmişdim. Gecən-gündüzün mənimlə keçdi, həkimlə yanaşı, əslində həkimdən daha çox sən məni müalicə etdin, sağaltdın. Qayğı, qulluq və sənin yüksək tibbi mədəniyyətin – belə demək mümkünsə, ailəmizə də, düşər olduğun ağır xəstəliyin müalicəsinə də kömək etdi. Evdə həkim qardaşından öyrənməyə başlamış, sonra ümumi tibbi biliklərə həvəs göstərmişdin. Ailənin sağlamlığını qorumaq zərurəti səni "ev həkimi" etmişdi. İnternet zamanında öyrənmək yolu daha açıq olmuşdu və sən bu yolu da yaxşı keçdin; bununla yanaşı, çağdaş tibb ilə uyğun gəlməyən şübhəli, amma reklam olunan, möcüzə kimi qələmə verilən ara müalicə üsullarına qəti baş qoşmadın.

Xoşbəxtlik fəlsəfəsi

Xəstələndiyin dövr, qərribə səslənsə də, həm də çox mənada çiçəkləndiyin dövr idi. Xəzər Universitetinin xoş bir təhsil və mədəniyyət ocağına çevrilməsi yolunda yorulmadan, həvəslə fəaliyyət göstərməyə davam etdin. Səninlə birlikdə Xəzər Universiteti nəzdində ibtidai və orta məktəb qurmaq qərarına gəldik. Bu məktəbə "Dünya məktəbi" adı verdik. Xəzər Universiteti və

Dünya məktəbinin, elə öz evimiz və bağımızın tərtibində də yüksək estetik duyğu, incə zövq sahibi olduğun göründü. Nəhayət, məni heyran edən musiqi duyumun bar verdi - mənim sözlərimə bir-birindən gözəl mahnılar bəstələməyə başladın.

Aramızda qadağan olunmuş mövzular yoxdu, ağılımıza gələn və lazım bildiyimiz hər şey barədə dadlı-dadlı söhbət edirdik – ailə, sevgi, universitet, məktəb, musiqi, elm, ədəbiyyat, tarix, dəniz, dağ, səfər, xəstəlik... Xəstəlik barədə nikbin düşüncələrin biza ağlamağı-sızıldamağı deyil, həyatın dadını, ləzzətini duymağa, yaşamağa imkan verdi. Sən həyata baxışını sözlərlə ifadə edirdin: "Həyatımız çətinliklərlə, hətta faciələrlə doludur, bunu bilə-bilə yaşamağı, yaxşı yaşamağı, xoşbəxt olmağı bacarmaq lazımdır. İnsanlar xəstəliklərini, xüsusilə ağır sayılan xəstəliklərini ətrafdakılardan gizlətməyə çalışır, bununla da içinə qaparır və ya əllərini həyatdan üzürlər. Xəstəliyi qarşımıza çıxan bir problem kimi qəbul edib, həyatı dolu-dolu yaşamaq lazımdır". Sən bu həyat fəlsəfəsi ilə xoşbəxt yaşadın, elə-belə yaşamadın, qurdun, yaratdın, məni də, səni əhatə edən insanları da xoşbəxt etdin.

Hər halda, xəstəliyin bizi səfərbər etdi, zəruri saydığımız addımları atmağa başladıq. Xəstəliyin meydana çıxdığı ilk il çox qorxmışduq. İngiltərədə yaşayan, həm özümün, həm həyat yoldaşının çox yaxşı işi olan Aygün balaca Altayın da daxil olduğu ailəsi ilə Bakıya köçməyə qərar verdi. O, sənin çətin günlərində, gələcəyə ümidimizin kövrək olduğu bir zamanda səninlə yanaşı yaşamaq, qayğına qalmaq, səninlə ünsiyyətdə olmaq üçün işini buraxıb, Bakıya gəldi. Aygün`gilin Bakıda yaşadığı il yarım həyatımızın maraqlı dövrü idi. Sonda sən, "bala, mənim yanına gəldiniz, qayğıma qaldınız, kefinizi qaldırdınız, çox sağ olun. İndi mən yaxşıyam, qayıdın gedin İngiltərəyə, mənə görə işinizdən geri qaldınız, gedin, həyatınızı istədiyiniz kimi qurun. İndi gediş-gəliş asanlaşıb, biz də gələcəyik, iş, ailə imkan verdiyi qədər siz də bura, öz evinize gəlin". Ailəmizdə bir qayda qoymuşduq – kim harada, hansı ölkədə olur-olsun, imkan dairəsində böyük ailəmizin bir yerə yığılmasını təmin etməliyik. Xüsusilə yay aylarında birgə istirahət etməyi adətə çevirdik.

Mənim İnci Çiçəyim

"Oturum bir mahnı yazım" kimi iş prinsipin yoxdu. Mahnıların hər birinin arxasında bir xoş təsadüf, bir hadisə və ya hansısa bir ideya dayanırdı. Yadımdadır, bir qış gecəsində söhbət edirdik.

Ümumiyyətlə, mən gecə adamıyam; gecələr oxuyub-yazmağı sevirəm, uşaqlıqdan bəri həmişə belə olub, bu gün də belədir. Sən isə gecə vaxtında yatıb, səhər vaxtında durmaq istəyən təbii, normal insan idin. Burunla belə, mənim qəribəliyimi və qrafikimi nəzərə almalı olurdun. Gecə boyu çalışanda acır və yemək istəyirdim. Sən gecə yeməyim üçün xüsusi hazırlıq görürdün. Zaman keçdikcə, yaşa dolduqca sən də gecə həyatını uzatdın. Maraqlı gecə söhbətlərimiz olurdu, musiqiyə qulaq asır, filmə tamaşa edirdik və ya hərəməz öz işimizlə məşğul olur, arada bərabər çay içirdik.

Yadımdadır, Kanada səfərinə hazırlaşırıdım. Məktəbdə və universitetdə fransız dili ilə məşğul olmuş, sonra elmi fəaliyyətimlə bağlı ingilis dili öyrənmək lazım gəlmişdi. Səfər öncəsi ingilis söz və ifadələrinin tələffüzü ilə məşğul olurdum. Gecə yarı idi, hündür səslə tələffüz edirdim: "meet me" (səslənməsi: "miit mi"). Bir də gördüm gecə paltarında incik halda yanına gəldin: "Nə istəyirsən mənən, qoymazsan bir az gözümlün acısını alam". Mən başa düşmədim: "Nə deyirsən? Səni çağırmadım ki..." Sən "necə yəni çağırmadın, sənin evi titrədir – dalbadal meyit, meyitmisən deyirsən". Məni gülmək tutdu, səni qucaqladım və vəziyyəti izah etdim. Sən də ürəkdən güldün.

Hə, bir qış gecəsi çay içir, söhbət edirdik. Birdən dilləndin: "ay Hamlet, bilirsən burnuma nə qoxusu gəldi? Landış! Landış yaz çiçəyidir, qışın ortasında hardan gəldi bu qoxu?" Və landışın incəliyi, rəngi, yetişmə coğrafiyası haqqında danuşmağa başladın. Gülləri yaxşı tanıyırdın. Mən "azərbaycanca landışa nə deyirlər" deyə soruşdum, "bilmirəm" dedin. İş otağıma keçdim və landışa dilimizdə "inci çiçəyi" deyildiyini müəyyən etdim. Tənbəllik etməyib tez "İnci çiçəyi" adlı sadə bir şeir yazdım və "sən məni məst eyləyibsən, mənim İnci Çiçəyim, buyur!" deyə sənə təqdim etdim:

*Sən gözələ gözlüm düşüb,
Elin elimdən,
Dilin dilimdən.*

*Fələk elçi düşsə belə
Verməm əlimdən.*

*Naz eyləsən, əl ataram
Hər fəndi-fələ,
Əlləşmə göylə,
Eşqimə aç qucağını,
Şükürlər eylə.*

*Sənsiz güllənim puç olar,
Duy bu gerçəyi,
Çöllər göycəyi.
Sən məni məst eyləyibsən,
İnci çiçəyi.*

Qısa bir zaman keçdi, "İnci çiçəyi" mahnısını yazdım. Həyat eşqi ilə dolu fəvqəladə gözəl mahnı alındı. Bütün təvazökarlığımla yanaşı güclü, incə, şən ruhlu qeyri-adi mahnı doğulduğunu özün də gördün, hiss etdin. Yadımdadır, bir dəfə rəfiqən, pianoçu Yeganə xanım Axundova bizdə idi, ona "Yeganə, deyəsən bir mahnı yazmışam, bax, gör bir şeyə dəyərmimi?" dedin və mahnını çalib oxudun. Yeganə xanım mat-mat, heyranlıqla sənə baxırdı. Onu, istedadlı musiqiçini təəccübləndirən və sevindirən tək sənün gözəl bəstədən deyildi, həm də səndəki nikbinlik, həyat sevgisi idi; sən sanki xəstəliyini unutmuş, əvvəlki kimi şən, musiqili həyatını yaşayırdın, hətta daha yüksəyə qalxmış, mahnı yaradıcılığına qədəm qoymuşdun. Yeganə xanım mahnını çox bəyəndi, həyəcanlandı və "Nailə xanım, sizə pərəstiş edirəm, mən sizdən yaşamağı öyrənirəm" dedi.

Bu dəfə mənim "bu mahnını Brilliant xanım yaxşı oxuyar" fikrini bəyəndin. Mahruların studiyada oxunması və yazılması prosesində özün də iştirak edir, arzu və qeydlərini bildirirdin. Brilliant xanım mahnıda nəqərat rolu oynayan ikinci beşliyə "Əlləşmə göylə" və "Şükürlər eylə" ifadələrinə bənzər daha bir ifadənin artırılmasını xahiş etdi və mən mətnə kitab variantında olmayan "Tərs olma böylə" ifadəsini daxil etdim. Brilliant xanım gah "Tərs olma böylə", gah da "Naz etmə böylə" deyə oxudu. "İnci çiçəyi" çox sevilən bir mahnıya döndü. Mahnıya həvəskar müğənnilər də müraciət etdilər.

Zaman keçdikcə "İnci çiçəyi" sənün rəmzinə çevrildi. Dünya məktəbi konfrans-konsert salonuna "İnci çiçəyi salonu" adı verildi, şəninə "İnci çiçəyi" adlı film çəkildi.

"Lalə dözməz vüsala"

Yaz ayları səfərlərimiz artırdı. Yaz hər yerdə gözəldir. Bir neçə maşınla Gürcüstana, ata evimizə getməyə qərar verdik. Yolda yaşıl çölü qırmızı rəngə boyayan lalələri görəndə həyəcanlandı: "Nə gözəldir, maşını saxlayın mümkünsə". Ağsaqqalımız Camal müəllim, qohum-qardaş və dostlar lalələrin eşqilə çölə səpələndik. Sən sanki lalələrlə oynayırdın – onları əlinlə sıgallayır, onların arasında oturur, durur, gəzirdin. "Laləni dərmək yox, yerində seyr etmək maraqlıdır" dedin. Sənün bu sözün məni düşündürdü: "Zəriflik, işıq, alov toxunmaq üçün deyil, gözəlliyi duymaq, onlardan ilham, işıq və istilik almaq üçündür". Və "Lalə" şeirini yazdım.

*İncə alov tək dikəldi,
Parladı yandı lalə,
Gözümüzlə işıq gəldi,
Könül cumdu xəyalə.*

*Yanağı al-qırmızıdı,
Göydə yazılmış yazıdı,
Allahın doğma qızıdı,
Əhsən o mahcəmalə.*

*Dağlı, çöllü, meşəli,
Sərxoş, ürəkək, ya dəli,
Hər halda çox nəşəli,
Gəlməyədi zavalı...*

*Onu işəkar sanmayın,
Ona dəyib toxunmayın,
Amandır, vüsal ummayın,
Lalə dözməz vüsalı...*

Bakıya dönəndə yenə piano arxasına keçdin və sanki mənə məlum olmayan bir oyun havasına bənzər bir şey çalmağa başladın. Bu dəfə heç nə soruşmadım, gözlədim. Bir qədər sonra "Lalə" şeiri əsasında mahnı yazmağa başladığını söylədin. Çox gözəl, oynaq bir hava bəstələməkdə idin. "Sonluğu alınır" deyə mahnını bitirə bilmirdin. Ümumiyyətlə, mahnının hər nöqtəsi üzərində düşündür, səslənmənin təmizliyinə, hamarlığına xüsusi fikir verir, mahnıdakı dalğalanma ilə təbii ahəngi bir-birinə qovuşdurmağa çalışırdın. Əlbəttə, yaradıcı xəyalı və axtarışı sözlərlə təsvir etmək mümkündür deyil. Qərar vermədə hansısa estetik duyğu rol oynayır. Beləliklə, mahnını yazdın, amma, mahnının son notlarını hələ tapa bilmirəm deyə axtarışda oldun.

İrana dəvət olunmuşdum. Astarada sərhəd məntəqəsini keçirdim. Cib telefonum zəng çaldı, götürdüm, sənin sən, cingiltili səsin gəldi: "Hamlet, tapdım!". Mən anlamadım: "Nə deyirsən, nəyi tapdın?" "Lalə'ni deyirəm, mahnını, sonluğunu tapdım, bitirdim, mahnı hazırdır" deyib, həmin yeri – son dördlüyü avazla oxudun, təkrarlama variasiyalarını, uzatmaları nümayiş etdirdin. Mən "əla" deyib, səni təbrik etdim. Bu mahnı əvvəlcə Brilliant xanımın ifasında estrada üslubunda, sonra Aygün Bəylərin ifasında xalq çalğı alətlərinin müşayiəti ilə gözəl səsləndirildi; hər ikisi çox yaxşı təsir bağışladı. Gözəl oyun havası üslubunda yazılmış bu mahnının əsasında bir neçə quruluşda rəqs də qoyuldu. Gül-çiçək vurğunu idin. Evimizi, bağımızı, Dünya məktəbini gül-çiçəyə, yaşıllığa bürümüşdün. Gül-çiçəyi qoxulayır, əzizləyir, onlarla danışıq, onlara mahnı oxuyurdun. Mənim "Nərgizim" və "Bənövşə" adlı dərc olunmamış şeirlərim vardı, onları sənə oxumamışdım, uyğun bir vaxtda oxuyacaqdım və bəlkə də sən yeni bir melodiya zümzümə edəcəkdin...

"Gözəldir"

Bu ərəfədə daha bir mahnı bəstələdin. "Gözəldir" adlı qoşma yazmışdım. Onu aşıq havası üstündə oxumuşdular. Sən gözəl bir romans yazdın. Mahnı üçün şeirdəki yeddi dördlüyün dördüncü seçdin (müğənniyə "dördlüklərdən birini başqası ilə əvəz edə bilərsən" deyirdin):

*Bulaq çaya dönür, axır şırhaşır,
Sevdalı meşədə kim pıçıldaşır?
Hər yanda möclizə, xəyalım çəşir,
Aran da gözəldir, dağ da gözəldir!*

*Torpaqdan uzaqda, tozdan uzaqda,
Hərçayi, töhmətli sözdən uzaqda,
Qol-qola gəzməyə gözdən uzaqda
Bağca da gözəldir, bağ da gözəldir!*

*Rəng verər gözəlin üzünü, rəng alar,
Utanıb qızarar, dərdən saralar,
Binadan aybəniz, ya əsmər olar,
Qara da gözəldir, ağ da gözəldir!*

*Bir kəs ki, olubdur eşq avarəsi,
Sağalmaz qəlbini didən yarəsi,*

*Öldürər, dirildər, yoxdur çarəsi,
Ölən də gözəldir, sağ da gözəldir!*

Bu romansı Samir Cəfərov fəvqəladə gözəl oxudu. Daha sonra onu İlqar Muradov, Fərid Əliyev və digər mütəxəssislər də həvəslə ifa etdilər.

“Külək və qız”

Universitetlərarası əməkdaşlıq proqramı üzrə növbəti səfərə çıxmışdıq, İtaliyada, o cümlədən, Roma şəhərində görüşlər keçirir və gəzirdik. Səhər hoteldən çıxmazdan əvvəl yuyunub, üz-gözümü səliqəyə salırdım. Səsini eşitdim, sanki mahru oxuyurdun. Diqqət etdim – sözsüz mahru, vokaliz idi oxuduğun və italyan musiqisinə bənzəyirdi. Çoxmuşdun, üzün gültür, uca melodik səsin gəlirdi. Soruşdum: “Nə oxuyursan, nədir oxuduğun?”. Çiyini çəkib oxumağına davam etdin, bir az sonra, “bilmirəm bu nədir, beynimə düşüb, çıxmur” deyib, əllərini yelləyə-yelləyə daha aşağı səslə musiqini mənə başa salmağa çalışdın.

Mahnular adətən iki cür yaranır, əksər hallarda bəstəkar bir şeirə rast gəlir və onu musiqiyə düzür, mahnı yazır. Digər halda isə, bəstəkarın beyninə bir melodiya düşür, sonra ona uyğun şeir axtarır. Deyəsən, bu dəfə yaşadığımız İtaliya təəssüratı ilə sən bir melodiya yaratmışdın. İki gündən sonra musiqini sanki formalaşdırdın. Oxuya-oxuya “buna uyğun söz ver” dedin. Mən həm musiqinin heca ölçüsünü, həm ruhunu anlamalı və sənə şeir tapmalı idim. Bir qədər fikirləşdikdən sonra tələbə vaxtı yazdığım və küləyin qıza qarşı sevgisini tərənnüm edən “Külək və qız” adlı şeirin namizədliyini irəli sürdüm.

*Külək oxşar yanağını,
Öpər ürəkək dodağını.
Yellədəndə köynəyini,
Qaldıranda ətəyini
Külək dəmdən fəğan eylər,
Tamaşaya çıxar göylər.*

*Saçlarının dalğasında
Qəvoas olub üzər külək.
Köynəyinin yaxasında,
Vücudunda gəzər külək.*

*Əsər, coşar, hücum eylər,
İncə vücuda yelə neylər?
Dəf etməyə təqətmə var,
Zərif çiçək sələ neylər?*

*Bəlkə dəli bir eşqi var,
O eşq ilə diyar-diyar
Əsər külək, nəğmə söylər,
Tamaşaya çıxar göylər?!*

Əvvəlcə şeirə etiraz edib başını yellədin, sonra elə ki, sənin melodiyanı bu şeirin sözləri ilə birlikdə oxumağa başladıq, “hə, deyəsən düz gəlir” dedin. Təbii ki, artıq seçilmiş şeirlə musiqi arasındakı əlaqəni dəqiqləşdirdin. Bakıya qayıdanda mahnının üzərində işləyib, onu cilaladın. Səsi və kübarlığı ilə Azərbaycanda yaxşı tanınmış gürcü qızı Manana bu zərif lirik mahnunu ustalıqla ifa etdi.

(Ardı var)